NĂM THỨ MƯỜI MỘT. — SỐ THỨ 1075

MỖI SỐ : 0$02

RESIDENCE SUPÉRIEURE AU TONKIN
DEPOT LEGAL

NGÀY THỨ NĂM 18 OCTOBRE 1923

Trung Bắc Tân Văn

中北新聞

MỖI NGÀY RA MỘT SỐ

DEPOT LEGAL INDOCHINE N°1617

	HANOI						
	Hanoi (Ville, Banlieue, Province, Cochinchine, Cambodge, Laos, Chine, Siam)	Hanoi (Ville)	Hanoi (Banlieue, Province, Cochinchine, Cambodge, Laos, Chine, Siam)	Hanoi (Ville, Banlieue, Province, Cochinchine, Cambodge, Laos, Chine, Siam)	Hanoi (Ville)	Hanoi (Banlieue, Province, Cochinchine, Cambodge, Laos, Chine, Siam)	Hanoi (Ville)
Một năm.	6$00	6$00	6$30	6$30	6$60	12$00	»
Các tháng sẽ	»	3.00	3.50	3.20	3.30	6.00	»
Sáu tháng.	3.00	3.00	3.50	3.20	3.30	6.00	»
Ba tháng.	1.50	1.75	1.80	1.60	1.65	3.00	»
Một tháng.	0.50	0.60	0.55	0.55	0.60	1.00	»

Les abonnements partent du 1er et du 16 de chaque mois

Toutes les lettres destinées à la rédaction doivent être adressées au directeur
61-63, Rue du Coton, Hanoi

Fondateur : P. B. SCHNEIDER
Directeur : NGUYỄN VĂN VINH
Rédacteur en chef : PHAN MỸ-LỘC
Administrateur-gérant : NGUYỄN Y LOÃN

Adresse télégraphique :
TRUNG BẮC-TÂN-VĂN HANOI
TÉLÉPHONE N° 160

ANNONCES
Décomptées à raison de 3 lignes au centimètre de hauteur, sur 0m065 de large.
4e page
Une seule insertion. . . . 0$50 le c/m
Par contrat annuel
Par centimètre et par insertion. . . . . 0$18 le c/m
Réclame dans la 1re page. . . . . 2$ la ligne
Annonces judiciaires et légales. 1$80 le c/m
On traite à forfait pour les contrats importants.

Cái tiến-đồ học-giới ở nước ta

Chẳng cần phải nói thì ai cũng biết việc học ở nước ta bây giờ — trừ việc học Sơ-đẳng là cái nên giáo-dục phổ-thông thì phải nên lấy quốc-văn làm trọng không kể — từ bậc trung-học trở lên, thế nào cũng phải theo đòi học-thuật Thái-tây là một cái học-thuật rất lương-hảo, rất hoàn-thiện, đã có hiệu-nghiệm rõ ràng, đã từng làm cho bao nhiêu dân-tộc, bao nhiêu quốc-gia, đứng vào cái hạng mô-đô, đều được nhờ đấy mà làm nên nước thịnh dân giàu, hạnh-phúc rồi-rào, văn-minh rực-rỡ ; Không nói đâu xa, nói ngay như Nhật-bản với Trung-hoa là những nước cùng đồng một văn-hóa, đồng một học-thuật với nước ta ở bên phương đông này mấy ngàn năm nay, mà đến nay vì phong-hội đổi thay, sự cơ xúc bách, cũng đều phải khuynh-hướng cả về một đường tân-học là cái học-cường dân phú quốc của Âu-châu, đối với tình thế nước ta bây giờ thì cái học-thuật ấy lại càng là cái học-thuật độc nhất vô nhị của người mình hơn nữa, tinh cơ vì cái cuộc biến-thiên trong lịch-sử mà nước Đại-pháp sang đặt bảo-hộ ở nước ta, nước Đại-pháp thì chính là một nước tiên-tiến nhất về cái học thuật Thái-tây, một dân bề dưới với một dân bề trên, thì về đường học-văn tư-tưởng, quan cảm tất mau chóng mà khuôn mẫu lại sẵn sàng, cái khuynh-hướng về học-thuật Thái-tây của người mình quả có phần mạnh lắm.

Cả nước đổ xô cả vào một cái học-thuật mới ấy mà nếu cái học lại là cái học dở dang dang dở, không đến chỗn đến nơi, thì trong nước còn mong gì có nhân tài, còn sao gọi được là có giáo-dục, chẳng kéo thành ra cái học « con khướu con vẹt » người nói được ba tiếng mép, dịch được là đơn xoàng tạm đủ cái tư-cách làm bộ máy chạy việc ở các sở các tòa không còn có cái gì sở đắc về sự học nữa : thử nghĩ cái học-thuật của một dân một nước mà thô-thiển thấp kém đến như vậy thì cái trình-độ một dân một nước ấy sẽ ra thế nào ? dân có mong có ngày nào giàu mà nước có mong có ngày nào thịnh được không ?

Chính-phủ Bảo-hộ lúc bằng đầu mới nhận lấy cái quyền giáo-dục ở xứ ta, vì những công việc chính-trị còn nhiều nỗi bối-bèng, chưa có thì giờ rảnh mà chấn-hưng học-vụ được, lại về lúc ấy cái nền học cũ của nước mình chưa đổ nát hẳn, người trong nước chưa có một cái khuynh-hướng chung về học mới, nên chưa có thể ban-bố ngay cho cái giáo dục hoàn-toàn. Nay cũng việc chính trị đã thu thúc đâu đấy xong rồi, mà nhân tâm trong nước cũng đã khuynh hướng nhất trí cả về học mới rồi, Chính-phủ Bảo-hộ xét cái tình thế hiện thời, theo cái chí-nguyện dân ta, đem cái giáo-dục hoàn-toàn mà ban-bố cho dân ta, không còn cổ-tích gì nữa ; hiện ở trường Trung-học Albert Sarraut (ta thường gọi là trường tú-tài Tây), bọn thiếu-niên Việt-Nam ta cũng cùng với bọn thiếu-niên qui-quốc cùng chịu một cái học-khóa như nhau ; trên trường Trung-học một bậc, thì vì cái đường-sá sa-khơi riều-vợi, vì cái cảnh-ngộ người mình phần nhiều không được phong-phú kham nỗi cái phí-khoản du-học như người Tây, Chính-phủ Bảo-hộ lại có lập cho ở ngay giữa đất Đông-pháp này một trường Cao-đẳng chuyên-môn, gần đây đã có sửa đổi lại chương-trình học, cho những người có chân tú-tài Tây được cử do các ban học trong trường ấy mà về ban y-học cũng có thể thi lấy bằng tiến-sĩ y-khoa, chắc sau này về ban pháp-chính cũng có thể thi lấy bằng cử-nhân luật-khoa, về ban sư-phạm cũng có thể thi lấy bằng cử-nhân văn-khóa được. Bọn thiếu-niên ta may gặp được lúc việc học mở-mang càng ngày càng rộng như thế, thật không còn phải lo về nỗi không có trường học, không có thầy dạy mà không được hưởng cái học-vấn cao thâm ; thật đúng như lời quan Albert Sarraut, tổng-trưởng bộ Thuộc-địa bây giờ khi ngài nhậm chức Toàn-quyền ở xứ ta đã tuyên bố ở trước dân ta rằng : miễn là người mình học được tới đâu thì nước Pháp sẽ dạy cho mình tới đấy vậy.

Nhưng ta thấy việc học mở-mang càng ngày càng rộng mà ta mừng là không phải như thói thường nông-nổi, mừng vì sẽ lấy được các văn-bằng ưu-đẳng, sẽ chiếm được những lộc vị cao hơn mà thôi đâu ; nếu cái học-thuật mới bây giờ là cái học-thuật Thái-tây mà ta ao-ước hằm-hở, lại chỉ có đến thế là cực-điểm rồi, thì tưởng cũng không lấy gì làm quí giá cho lắm, tưởng cũng không đáng ước-ao hằm-hở quá như thế ; ta mừng là mừng vì cái nền học cũ của ta đã đến ngày suy sút rồi, cần phải có một cái nền học mới cho thật lương-hảo, thật hoàn-thiện để thế chân vào ; nay người nước Đại-pháp đã vui lòng gây dựng cái nền học mới ấy cho ta, may ra bọn thiếu-niên ta sau này theo đòi cái học-thuật ấy mà chịu có công cùng sức, học cho tới nơi tới chốn, thu-thái được hết cái tinh-túy trong cái học-thuật mới này, cái cây tân-học ở cõi đất Việt-Nam mình sẽ không trồ ra những cái quả đắng là cái văn-minh vỏ, cái bình-đẳng láo, cái tự-do càn mà bòi ra được những cái quả tốt ngon lành là một số kha-khá những nhà văn-học đại tài, pháp luật danh gia, thực nghiệp chuyên môn như người Đại-pháp. Được hay không ? ta rén chân ngừng cổ mà đợi xem cái kết-quả sự học của bọn thiếu niên ta. Được hay không ? là trông ở cái chí-hướng học, cái công-phu học của bọn thiếu-niên ta đó.

T.

ĐẢO WRANGEL CỦA NƯỚC NÀO ?

Đội thám-hiểm đi cứu trợ đội thám hiểm Crawford bị vùng đá giam hãm trong đảo Wrangel đến đấy chỉ thấy có một cái chai để trong một cái nhà lều bỏ không. Trong cái chai ấy có một bức thư xin cho nước Anh được quyền sở hữu cái đảo ấy. Đội ấy có gặp một người đàn bà thổ trước ở các miền gần Bắc-băng-dương. Người ấy đói gần chết. Trong đội mạo hiểm đi trước chỉ còn sống sót lại có một người ấy. Người dân bà không ngờ ở nơi ấy lại còn có người đến nữa, nên khi trông thấy đội cứu trợ đến nơi liền ngất người đi. Đến khi người ấy hồi tỉnh có thuật lại lúc đội thám hiểm đi đến đấy cắm cờ nước Anh những thế nào, rồi sau làm sao mà chết dần dần hết cả.

Đảo Wrangel ở trong miền Bắc băng dương cách miền duyên-hải Tây-nam đất Alaska một nghìn kilomètres. Đảo ấy hiện nay nước Anh và nước Nga đương tranh nhau. Người Nga viện lẽ rằng năm 1821 nam-tước Wrangel nước Nga đã tìm thấy đảo ấy trước tiên, nên mới lấy tên nam-tước mà đặt tên cho đảo ấy. Người nước Anh thì nói rằng trong sách du ký của nam-tước, chính nam-tước có nói nam tước không có tìm được đất nào mới, và lại có nói rằng đảo ấy do một viên quan võ thủy quân nước Anh tìm thấy từ năm 1849. Người Hoa-kỳ cũng đã có khi nói rằng một nhà thám-hiểm Hoa-kỳ tên là Delong đi tàu Jannette, khởi-hành ở San-francisco trong tháng Juillet 1879 đã đi qua eo bể Behring vào trong Bắc băng dương, và đã tìm thấy đảo Wrangel. Vậy đảo ấy thuộc về nước nào là phải ?

Âu-châu điện-tín

HAVAS

Paris, ngày 16 Octobre 1923

Việc nước Hy-lạp

Tin Athènes. — Chánh-phủ Cách-mệnh nước Hy-lạp từ chức. M. Politis sẽ lập tòa Nội-các mới.

Paris, ngày 17 Octobre 1923

Việc nước Đức

Tin Berlin. — Bọn làm loạn toàn tràn vào nhà thị-sảnh. Linh cảnh-sát bắn súng. Nhiều người bị thương.

VÔ-TUYẾN-ĐIỆN

Bordeaux, ngày 17 Octobre 1923

Nước Bảo đối với văn-đề bồi-thường

Hội-đồng Bồi-thường đã báo rằng ngày 2 Octobre mới rồi, nước Bảo đã nộp tại một nhà ngân-hàng để chuyển cho Hội-đồng Bồi-thường một số là 2.500.000 quan kim-tệ.

Nước Anh với Hoa-kỳ

Ở New-York có tin đồn nói rằng việc quản Loyd George đề-xướng lên việc lập một cuộc đồng-minh của hai nước Anh với nước Hoa-kỳ để duy-trì cuộc hòa-bình dư-luận ở nước Hoa-kỳ không hoan-nghênh lắm. Tại đình thống-lĩnh không ai bàn đến việc ấy, vì quan Loyd George hiện nay ở ngoài chánh-phủ, việc ông nói không phải là thay mặt chánh-phủ nước Anh mà nói.

Quan Giám-quốc nước Tchéco-slovaquie tại nước Pháp

Quan Giám-quốc Masaryk tới Paris sáng hôm thứ ba. Nhà ga Boulogne có treo cờ nước Pháp và nước Tchéco-slovaquie. Quan Giám-quốc Millerand, ông nghị-trưởng nguyên-lão nghị-viện, ông nghị-trưởng thứ-dân nghị-viện, quan thủ-tướng, các quan thượng-thư có ra đón ngài. Sau quan Giám-quốc Masaryk đến bộ Ngoại-giao, ở đấy có nhà riêng để nghỉnh tiếp các bậc quân vương đi ngài ở.

Buổi chiều quan Giám-quốc Masaryk đặt một vòng hoa trên phần mộ người tử-sĩ vô danh. Có quan Thống-chế Foch, đại-tướng Gouraud đón ngài ở đấy. Sau ngài đến yết quan Giám-quốc Millerand. Từ đấy hai quan Giám-quốc cùng đi đến nhà thị-sảnh dự lễ thành phố Paris nghênh tiếp quan Giám-quốc Masaryk. M. Lalou chánh hội-đồng thành phố Paris và M. Juillard là quận-trưởng quận Seine có đọc diễn-văn chúc mừng quan Giám-quốc. M. Masaryk có đọc diễn-văn đáp lại. Quan Giám-quốc có ký vào quyển kim-thư của nhà thị-sảnh. Thành-phố có tặng ngài bản kim-bội-tinh của thành phố cùng một quyển sách nói về nhà thị-sảnh. Buổi chiều ngài sẽ dự tiệc tại dinh quan Giám-quốc.

Cuộc điều-tra về việc làm tự-điển Việt-Nam

Mấy tiếng ở vùng Phú-thọ nói khác đương xuôi

Tiếng Phú-thọ	*Tiếng đương xuôi*
Cái chàng	Cái màn,
Quải bột	Gieo hột,
Xới canh	Múc canh,
Ươi nhà	Cháy nhà,
Chim gâu	Chim gáy,
Còn sạng	Con diều hâu,
Con khoái	Con ong,
Đi phường	Chơi họ,
Cái chẳm	Cái đầm,
Cái nghẻ	Cái miếu,
Cá chuối	Cá quả,
Cống rãn	Cống ngăn bằng gỗ
Bỏ bẻ	Con bẻ,
Ác mó	Con qua,
Gà mụng	Gà thiến,
Phường bội	Phường chèo,
Cái ý	Cái ngại,
Cỗ gạch	Hòn gạch,
Cái be	Cái nậm,
Cái chạc	Cái thừng,
Cái thiếu	Cái chão,
Ông vãi, bà vãi	Bố mẹ vợ,
Mẫm vàng	Khuyên vàng,
Trâm vàng	Vòng vàng,
Bác chè	Nước chè,
Ngẩy lạc	Hột lạc,
Ngỗn ma	Rượng ma,
Bố sử, mẹ sử	Con trai con gái lấy nhau chưa có con,
Khướm đã	Khoan đã,

Những tiếng nói lái về số đếm của nhà buôn

Một	Chách	Bảy	Hắp
Hai	Lái	Tám	Bét
Ba	Thăm	Chín	Khươm
Bốn	Chớ (tài trâu mới là bốn)	Mười	Nạp
Năm	Kẹo	Hai mươi	Bỉ
Sáu	Mục	Ba mươi	Thăm lim

Sơn-Phương, Ng.-huy-Quân

Mấy tiếng Bắc-kỳ và Trung Nam-kỳ khác nhau

Tiếng Saigon	*Tiếng Bắc-kỳ*
Tâm bậy	Láo-lếu,
Tía	Cha,
Má	Mẹ,
Xe hơi	Xe điện,
Tiếng Nghệ-an	*Tiếng Bắc-kỳ*
Mần răng	Làm sao,
Mần dứa	Làm thế,
Mần ra dì	Làm thế này,
Nọ trỏ	Không thấy,
Mói	Muối,
Tiếng Huế	*Tiếng Bắc-kỳ*
Lụt lịt	Lù đù,
Lăn cù	Lăn tròn,
Hồ ngươi	Xấu hổ,
Bình nước	Ấm nước,
Cái hương	Cái kính,
Tệp bả non	Bắp đùi non,

(*Còn nữa*)

Vincent Hữu

Barrage de Bắc-thương, Thanh-hóa

Chuyện kỳ khôi

Phải mắng oan

Ba nghị Mỏ cự ông nghị :

— Mặt kia ! Thế mà lèo lèo bảo người ta những thế nọ cũng là thế kia, bảo người ta cũng có kẻ gọi là quan lớn, bà lớn, người ta mới bỏ tiền ra mà lo cho, chứ ai ngờ chưa chọc đui đã bói gia-sự ; xưa nay thì ông điện ô-tô đâu, ông đi hát đâu, ai ngờ bây giờ vừa mới ra làm quan đã học ngay lấy cái hư ; người ta làm quan thì có bổng có lễ, mình làm quan thì hại vợ hại con, biết thế cứ để cho làm thằng bố cu cho rảnh !

Ông nghị cãi :

— Cái gì mà bà bảo rằng hư với dại, hay ! cái ba này mới lội thôi chứ !

Bà nghị quát :

— À ông lại còn nỏ mồm a ! Quen nỏ mồm ở nhà với vợ, ra Nghị-viện có nỏ mồm được thế không ? Có người nói với tôi hôm ông ra Hà-nội, ông hết điện ô-tô lại chết rũi vào nhà a-dao, ông làm quan ở chỗ ấy à ? nết cái nữa đi ! Người ta làm quan thì đon vợ đón con đi ăn sung mặc sướng, mình làm quan thì chỉ biết điện ô-tô ngất-nghêu lấy một mình, rồi lại nỏ đùa với một lũ khỉ, làm trò khỉ !

Ông nghị vừa cười vừa nói :

— Bà nghĩ đi ô-tô mất tiền của bà à, đi hết mất tiền của bà à ?

— Chẳng tiền của gái này thì tiền của ai ? Đừa ăn cám nào nỏ lại mất tiền cho ông ?

Ông nghị thò tay vào túi lôi ra hai cái giấy.

Bà nghị ngoái ngay cơn giận, hỉ-hởn nói :

Thế ra có dân đem lễ ông thật đấy à. Nỏ lại lễ cả ô-tô lẫn cô đầu tư ?

Ông nghị gật.

Phồng-đá

Hội-đồng Tư-vấn Bắc-kỳ

Sáng hôm nay hồi 9 giờ quan Thống-sứ Monguillot đã đến khai Hội-đồng tư-vấn và công nhận tòa trị-sự mới trong khóa này. Ngài cũng đi với quan Đồng-lý Yvon, quan chánh văn-phòng Alberti và quan chánh-tòa quan-lại phủ Thống-sứ.

Quan Thống-sứ có đọc bài diễn văn khai hội-đồng như sau này :

Bài diễn văn của quan Thống-sứ theo như bản dịch của phủ Thống-sứ

Thưa các ngài,

Nay Bản chức xin chúc mừng Nghị-viện mới.

Phần nhiều các ngài nguyên chân Nghị-viện, công việc đã từng-trải, thông-biểu thì nên giúp bảo các ông Nghị-viện mới cái phương-pháp làm việc của Nghị-viện, và chỉ dẫn cho các ông Nghị-viện mới xét thế nào cho rõ kỹ các vấn-đề của Chánh-phủ giao cho Nghị-viện bàn, rồi trình với Chánh-phủ cách gì tiện-lợi để lẽ để Chánh-phủ có thể thi-hành ngay.

Rồi thì các ông Nghị cũ cũng nên cắt nghĩa cho các ông Nghị mới hiểu rằng về sự thỉnh-cầu thì nên xin in-ít, mà điều nào xin cũng đích-đáng phải nhẽ, còn hơn là xin lan-man nghìn điều mà phí mất cả công suy-nghĩ. Được nên công-cuộc hay thì phải biết tri-tức. Được như thế thì công-việc các ngài bàn-soạn mới có thứ-tự, phân-minh, khả đi kết-quả mới được hoàn-hảo.

Lại còn điều quan-trọng hơn nữa, nghĩa là Chánh-phủ chỉ mong rằng các ngài nhất-quyết, không tưởng đến những sự biển-hiệp tư-lợi, trong bụng đừng có một chút nào suy-nghĩ về ích-lợi riêng cho mình hay cho một nơi nào mà thôi, không nên tưởng rằng mình chỉ là đại-biểu cho một làng mình hay là huyện mình mà thôi, mục-đích chỉ chuyên một nghĩa công-ích cho cả bản-xứ, vô-luận điều gì không phải là công-ích thì đừng có nghe, sau nữa là bỏ ngoài tai những cách bẩm-cáu khiến cho các ngài mất công kháng-luận với công-việc của Chánh-phủ Bảo-hộ đã định, mà các ngài cũng đừng có quen rằng hễ khi nào mà mọi người ý-kiến khác nhau thì kết-cục Chánh-phủ vẫn có quyền định-đoạt trên hết.

Có được như thế thì mới trọn cái nghĩa-vụ đại-biểu và không phụ lòng tin cậy của dân-bản.

Phận-sự các ngài nghĩa là hết sức giúp Chánh-phủ trong cuộc xoay-vần tiến-hóa mà Chánh-phủ đã gây dựng cho nước các ngài, Chánh-phủ vốn đã biết cái trách-nhiệm, cho nên làm sự gì cũng phải giữ mực cẩn-thận, dịch đang, chẳng bao giờ nghe lời những người sốt-sáng cái gì cũng muốn làm tức khắc, cũng chẳng bao giờ quan-tâm đến những người còn tưởng-tượng, con tiếc-rẻ cái sự về trước, tiếc cái không nên tiếc. Cái cung-bực của cuộc xoay-vần thường khó định trước được, nên lại càng phải cẩn-thận lắm. Dâu có cẩn-thận quá thì càng dở sầy ra ngộ-sự về sau, chứ không như cái lối làm nấp-lấp. Cuộc xoay-vần tiến hóa phải có trình-độ, nên-tiệp, thứ-tự, êm-ái như không, chẳng nên thay đổi cái gì kịch-liệt quá, hoặc bắt thần ma làm, hoặc cái gì cách-mệch quá với thói-tục của ông cha để lại. Nếu ma bỏ nẫn thôi cũ thì kho tránh khỏi nao-động dân-trí.

Các ngài thử nghĩ xem như bên Đại-Pháp từ hồi các lang tự lập tức là cái-lương hương-chính của người Pháp cho đến thời cách-mệnh thì cách nhau hơn tám trăm năm ; cải-lương ấy tức là căn-nguyên cơ-chỉ của công-chúng tự-do mà cách-mệch tức là định ra được đường đất và giới-hạn các cái tự do ấy.

Chắc là Chánh-phủ chẳng hẹn với các ngài cái hạn xa-xôi như vậy, vì đã có có Chánh-phủ giúp đỡ các ngài tiến-hóa cho được gặp hội trình-độ. Rút lại là cốt phải khai-hóa cho nước các ngài cũng được cái vị-trí như các nước văn-minh bây giờ. Đó là một công việc khó khăn và dài lưỡng đất, mà muốn được đến nơi đến chốn, thì phải giới-tâm đừng có một chút nào sốt sắng hấp tấp, đừng có tự-tưởng liên-miên, đừng nên ước ao những việc hoang-đường cùng những việc viển-vông nhất thiết không thể thực-hành được.

Chánh-phủ hiện đã thi-hành cải-lương, hết việc nọ đến việc kia, cứ suy như thế đấy đã đủ có chứng-nghiệm đích xác cái nhiệt-thành của Chánh-phủ chỉ dùng những phương-pháp rất chắc chắn để mà giúp đỡ các việc khai-hóa về đường chính-trị và xã-hội của các ngài. Vậy thì các ngài cứ việc tin cậy Chánh-phủ, các ngài đã từng trải thông hiểu nhân-tình thế-cố của bản-xứ, thì hễ thấy điều gì lợi hại cứ việc biện-bạch với Chánh-phủ cho thực.

Chánh-phủ sang đây đã làm cho dân những việc ích-lợi về đường sinh-hoạt thì đã hiển-nhiên trước mắt ai cũng trông thấy, chẳng cần

phải kể ra đây nữa. Duy có điều ít hiền-hiện, là cái căn-nguyên các việc của Chánh-phủ, nó dẫn đường chỉ hướng cho Chánh-phủ, tức là cái lòng kiên-tâm của Chánh-phủ chỉ cố sức làm cho đạt tới cái chân-lý và cái công-lý. Xưa Rabelais tiên-sinh là người Đại-pháp, có nói cam quyết rằng « Cách-trí mà không có lương tâm thì chỉ hại tâm-thần thôi ». Nếu chỉ có tiến-bộ về vật-chất và trí-não mà không tiến-bộ về đường tinh-thần thì không phải là tiến-bộ.

Văn-minh là một cái rất phiền-phức và có nhiều mối lắm. Chắc hẳn việc mở mang đường kinh-tế và việc tiến bộ về đường khoa-học đều là các việc rất cần. Nói rằng không thì thực là vô-lý và dở. Việc mở mang cho dân được phong-thịnh hơn, việc khai-hóa dân-trí, việc thịnh-hành văn-chương và mỹ-thuật đều là các mối rất quí-hóa. Nhưng mà cái cốt-cách văn-minh cái gì là quan-trọng, cái gì làm cho nó có quí-giá đặc-biệt và vững bền, không phải là tại giàu có, cường-thịnh, cũng không phải tại cách ăn ở phong lưu lịch-sự. Ấy là chỉ bởi cố giữ cho được công-lý. Công-lý có thẳng thì mới thực là tiến-bộ.

Mục-đích của Chánh-phủ vẫn là thế, mà từ khi Chánh-phủ sang đây cũng chỉ chuyên chủ một mục-đích ấy, xem ngay như công-việc của Chánh-phủ vừa mới thi-hành thì biết.

Vậy như việc cải-lương hương-chính và Nam-án. Chánh-phủ chủ-ý là để trong các tòa thẩm-phán, cùng các nha-môn, cho đến cả các xã nhỏ mọn, việc gì cũng phải cứ luật lệ làm chủ, — lấy cái trật-tự, lấy cái phân-minh, lấy cái tự-do mà triệt bỏ cái thói làm trái phép, làm bậy cùng những thói làm ức-chế đủ mọi cách. Những công việc của Chánh-phủ làm chỉ chuyên một mục-đích duy tân cho nước các ngài được như câu nói cao kiến của một nhà đại-tư-tưởng người Pháp là : « Người ta chỉ phải làm tôi pháp-luật mà thôi, hễ đâu đã có pháp-luật rồi thì chẳng còn ai mạnh hơn pháp-luật nữa ».

Thưa các ngài,

Khi Bản-chức tới trọng-nhậm công việc Chánh-phủ Bảo-hộ ở đây, các công việc Bản-chức định làm thế nào về đường tiện-ích mà Chánh-phủ có thể làm được, thì trước kia Bản-chức đã giãi tỏ với các ngài. Từ khi ấy đã liên-tiếp thực-hành được những việc gì thì mỗi lần được tiếp các ngài, Bản-chức cũng đã nói chuyện với các ngài rồi. Vậy thì hôm nay Bản-chức chỉ nói tổng lại những công việc đã làm được tự kỳ hội-đồng Nghị-viện vừa rồi.

Trước hết Bản-chức hãy nói hai việc cải-lương can hệ nhất mà Bản-chức vừa kể ở trên này. Các việc này đã lập nên được và đã làm nghị-định thi-hành, thiệt là Bản-chức lấy làm mừng quá.

Nguyên trước Nghị-viện xin cải-lương hương-chánh, thì ngày mười hai tháng tám năm 1921 hiện đã có nghị-định thi-hành, lại đến ngày hai mươi sáu tháng tám năm 1923, nghị-định chỉnh-đốn các điều nghị trước. Từ đấy việc cải-lương một ngày một tiến-bộ. Hiện bây giờ gần hết các làng, làng nào cũng có hội-đồng hương chánh, được hơn hai nghìn (2.000) xã đã lập thành sổ chi-thu, tính góp các sổ cộng được một triệu rưỡi đồng bạc (1.500.000 đồng).

Cải-lương hương-chánh là một cái cơ-quan liên-lạc đến nhiều việc khác, không thế thì những việc cải-lương khác chẳng thành được. Việc cải-lương hương-chánh trước là một cách bổ-ích rất hay cho người An-nam học-tập công-quyền, sau này các sự công-chúng tự-do mở rộng ra được là cũng bởi các người đã hiểu rõ cái công-quyền của mình. Rồi lại tiện cho đường mở mang về việc cứu-tế và việc lập các trường sơ-học, vì hiện bây giờ Chánh-phủ Bảo-hộ biết rằng thiếu trường, nhưng công-chi của Bảo-hộ không đủ để khuếch-trương cho xiết được. Lại tiện đến cả việc thi-hành các điều-lệ về việc lập sổ hộ-tịch và việc lập sổ địa-bạ.

Phàm các nước có qui-mô, nước nào cũng cần phải lập căn-cước nhân dân, và tài-sản cho rất đúng để không còn ai cãi được ; Bản-chức chẳng phải nói nhiều về cái mục-đích ấy. Vậy việc lập sổ hộ-tịch và việc lập sổ địa-bạ cũng đã làm thử, nhưng mà không thành hiệu, vì chưa có người thạo công việc, đương nỗi cái trách nhiệm để mà giữ các sổ sách ấy. Bây giờ đã có hương-hội, những người thư-ký lại phải học tập công việc, và luật mới đã định cách trừng phạt, thì đã đủ nhẽ mà thi-hành luật-hộ mới dần dần khắp cả mọi nơi. Bắt đầu từ mồng một tháng giêng tây sang năm, xã nào có sổ chi thu thì có sổ hộ-tịch. Còn như việc lập địa-bạ đã làm thử trong hai tỉnh, xem ra còn nhiều điều khuyết-điểm thì còn phải chỉnh-đốn lại rồi mới có thể thi-hành sang các miền khác được. Vả lại việc đạc-điền-thổ từng sở một cùng làm một lúc với việc làm sổ địa-bạ, thế thì trong cái kỳ-hạn của Nhà nước đã định tất hai việc ấy đều xong cả.

Đến như việc án, năm ngoái Bản-chức đã ngạch đặt cách lục-sự người bản-xứ, chuyên về việc án, để cho tiện công việc. Thế là chỉnh đốn thêm được một việc nữa. Ngày mồng bảy tháng sáu năm nay (1923) Hoàng-thượng chỉ-dụ chuẩn-y Bản-chức xin đặt một ngạch Nam quan Thẩm-phán để sung chức bồi-thẩm hoặc dự-thẩm trong các tòa nhị-cấp thay các quan tỉnh, duy chủ-tọa cứ để nguyên một quan cai-trị hay là quan thẩm-phán người Bảo-hộ. Chỉ-dụ định rằng các viên thẩm phán tuyển trong các người thanh niên bản-xứ có bằng luật khoa cử-nhân, hoặc luật-khoa tiến-sĩ, thế là cốt tuyển lấy người đủ tư-cách cho xứng chức-vụ. Có đặt ngạch thẩm-phán này thì các việc chỉnh-đốn từ xưa đến nay về việc Nam-án mới thực là đến ngày kết-quả. Như vậy việc cai-trị và việc án từ bây giờ phân biệt hẳn, đó là cái phương-pháp hành chính thông dụng để bảo-thủ công lý cho dân rất là công hiệu.

Còn việc cải-lương về đường cai-trị, Thượng-dụ ngày mồng 7 tháng 6 năm nay (1923) đã bỏ khuyết các nghị-định ngày 22 và 24 tháng mười năm 1921, mồng 1 và mồng 10 tháng năm năm 1922, định hẳn thể-lệ các ngạch quan chức An nam. Trước các ngài có xin tăng bổng cho ngạch thuộc-viên thì Chánh-phủ cũng đã châm-chước theo ý các ngài, giảm bớt người làm việc, và đánh đồng một vài hạng thuế công-nhu, lại còn lấy thêm vào công-chi toàn hạt ít nhiều nữa, thì đã tăng bổng cho các viên ấy một cách đích đáng.

Về việc học và việc y-tế. Chánh-phủ vẫn hết sức mở mang theo như phương pháp mà Bản-chức đã diễn giải với nghị-viện trước.

Riêng về khoản Sơ-học, cứ xem sổ công-chi thì các ngài mới biết Chánh-phủ Bảo-hộ chịu tốn biết là bao nhiêu để được thỏa-mãn các nhời yêu-cầu rất phải của các ngài. Việc học mỗi năm chi tiêu càng thêm nhiều ra ; xem ngay như sang năm là 1924, vừa làm trường mới, vừa chi lương các giáo-sư, chi-tiêu hơn các năm trước gần hai mươi nhăm vạn đồng bạc (250.000 p.) Cứ kể cái mục-đích sở-nguyện của ta mà mới được thế này thì cũng chửa được là mấy thật, Bản-chức vẫn biết thế. Nhưng mà Bản-chức mong rằng các sổ chi-thu của các xã được thịnh-vượng để sau này có thể giúp đỡ ít nhiều trong việc chi-tiêu ấy. Vả các xã giúp đỡ việc ấy thực là phải nhẽ, bởi cứ theo như bộ Công-học Qui-điều thì chi-phí về việc sơ-học các xã phải chịu. Một lẽ nữa là lương-điền các ngài xin bỏ thì đã bỏ rồi, vậy các tiền góp lương-điền đem góp vào việc học thì cũng thế, không hơn kém, mà dân làng cũng không phải đóng góp thêm chút nào.

Việc mở thêm tràng học không những bị ngăn trở về đường tài-chính và cũng bởi tại không có thể cùng một lúc tuyển được đủ giáo-sư mà lại là người giỏi cả. Vì cần có thầy giỏi còn can-hệ hơn có đủ số thầy dạy. Các ngài cũng đã hiểu thế cho nên các ngài đã xin bổ dần trợ-giáo có bằng cơ-thủy để thay cho các tổng-sư. Trong vòng hai năm nay trong sáu trăm hai mươi tám (628) thầy tổng-sư bây giờ còn có ba trăm năm mươi thầy (350). Trong ngạch trợ-giáo đã tuyển ấy thì phần nhiều đã bổ để thay cho tổng-sư. Bởi thế việc mở thêm tràng học còn phải từ từ, trước hết cần phải luyện tập các trợ-giáo cho được xứng-đáng chức-sự.

Muốn được cái kết quả ấy, Bản-chức đã định rằng các người xin bổ làm trợ-giáo, trước khi bổ phải học tập thêm ít-lâu ở lớp sư-phạm mà Chánh-phủ đã lập riêng cho các người ấy. Nhân việc ấy, Bản-chức đã bãi cái lệ trước phân biệt tràng của Bảo-hộ chi-cấp với tràng của các làng góp tiền chi-cấp, và định rằng tự hậu góp cả lại làm tràng công trợ, mà các trợ-giáo lập riêng thành một ngạch, lương-bổng như nhau, ở tràng nào cũng thế. Việc cải-lương này vừa thêm quyền-lợi cho các trợ-giáo các tràng ở hương-thôn vừa để cho việc tuyển-bổ và lại được người đích-đáng hơn. Tuy vậy mà không tốn thêm gì cho dân, các ngài cứ xem sổ chi thu thì biết. Cái tiền của dân góp bây giờ gọi là tiền trợ công-nhu thì biên cả vào mục thường-hạng chi-tiêu gọi là « tiền của các xã bồi giả một phần chi-tiêu về việc học ». Thế là chỉ thay đổi cái nét bút mà thôi, còn thì việc chỉnh-đốn này có tốn thêm bao nhiêu công-chi toàn kỳ chịu cả.

Việc y-tế vẫn tuần-tự mở rộng thêm ; mỗi năm lại đặt thêm nhà hộ-sản và nhà thương mới, hoặc về công chi Bắc-kỳ chi-cấp, hoặc của các xã xuất tiền làm lấy và chi-cấp lấy. Y-sư người Pháp và người bản-xứ dần-dần một ngày một thêm ra, Bản-chức ước ao rằng chả mấy nỗi mỗi tỉnh sẽ có một viên y sư người Pháp.

Việc tiến-bộ về đường sinh-hoạt của nhân-dân cũng không bỏ-nhãng chút nào. Hiện bây giờ các sở kinh-tế hầu hết đã có đủ người và đủ đồ dùng.

Trong các hương-thôn, những người nuôi giống súc-sản xem ra cũng đã hiểu rõ cách-thức của Chính-phủ bảo-ban để mà phòng-dữ bệnh dịch-tễ các giống súc. Nhân-dân một ngày một hiểu rõ cái ích-lợi việc đề-phòng thì thi-hành việc ấy lại càng dễ làm. Đã đành là không thể triệt hẳn không cho bệnh sinh ra nữa, nhưng mà bây-giờ đã chứng-nghiệm được rằng đề-phòng cẩn-thận thì cái bệnh không lan ra được nữa, chỗ nào đã có thì chỉ một chỗ ấy mà thôi, mà cũng mau hết. Thế cho nên bây giờ đã thấy cái nạn toi súc-sản cũng đỡ nhiều, vậy ta cũng nên mừng. Kết quả được như thế, phần nhiều là nhờ có các viên thú-y người Pháp và người bản-xứ đỡ hết sức. Giá mà các chủ nuôi giống-súc biết nghe theo y như phương-dược của sở thú-y bảo, thì cái kết-quả lại còn công-hiệu nhiều hơn nữa. Tuy rằng khi có bệnh-dịch thì phải khai và những con vật bị bệnh nhốt riêng một nơi, hai cách ấy dẫu có theo y như điều-lệ, cũng chưa đủ mà giữ gìn trọn vẹn cho các súc-vật. Năm ngoái, tự các ngài xin với Chánh-phủ phát đủ thuốc tiêm phòng dịch cho khắp mọi nơi. Nhưng mà cần phải làm sao cho người An-nam tin dùng cái thuốc ấy, hiện bây giờ thường vẫn chưa tin. Thế thì các ngài phải nên chăm giảng-dụ để những chủ nuôi súc-vật tin theo nhời bảo-ban của các viên thú-y.

Bản-chức đã phát cho mỗi ngài một bản nói về cách đề-phòng dịch-tễ súc-vật, thì xin các ngài thông-đạt cho dân làng và giải-nghĩa cho rõ kỹ.

Bản-chức lại nói để các ngài biết rằng Bản-chức đã xin lập một phòng thí-nghiệm các phương-dược về việc thú-y cho cả toàn kỳ để giúp đỡ việc đề-phòng các bệnh dịch-tễ súc-vật cho được công-hiệu, thời Chánh-phủ đã y cho rồi.

Các khoản chi-tiêu về việc canh-nông cũng có thêm lên một ít. Sở thí-nghiệm canh-nông ở Phú-thọ đã lâu nay khảo xét về việc giồng chè, cà-phê và các cây có dầu cùng cách chế-hóa, các thứ ấy thì nay đã sắp thành-hiệu.

Các sở lấy trứng ngài và các nhà nuôi tằm quy-thức đều mở rộng ra thì lại có thể gây ra được nhiều tơ kén ; sang năm đã có thể phát cho người nuôi tằm bẩy triệu lá trứng ngài ; và cái số ấy dần-dần thêm lên. Tơ lụa là một mối can-hệ cho đường thịnh-vượng, mà bây giờ tiêu-thụ được giá cao, thế là đủ khích-khuyến những người giồng dâu nuôi tằm mở mang thêm cái nguồn lợi của mình.

Đến như việc canh-nông, nhân-dân vẫn còn nhầm theo thói cổ, vậy muốn chỉnh-đốn lại việc ấy, Chánh-phủ hiện đang lập tràng thí-nghiệm ; hoặc người điền-gia, hoặc quan viên-chức bản-sứ, hoặc học-trò các tràng có thể đến tận nơi mục-kích xem cái cách giồng tham-bán, cái cách khéo dùng đồ bón, nhất là cách chọn hạt giống, thì biết kết-quả của các cách ấy hay hơn thế nào. Xong kỳ hội-đồng này xin các ngài để một vài chút thì-giờ đi xem Viện Thương-mại Bảo-tàng, các ngài xem cách dùng các máy của nhà Certani chế-tạo và coi các bức ảnh so-sánh các cây lúa thì sẽ hiểu cái phương-pháp chọn hạt-giống để gieo mạ thì cấy lúa tốt đẹp biết chừng nào. Vậy phải nên thông dụng cái cách chọn hạt giống và phải nên quảng-cáo cho nhiều người biết mà theo cái cách của phần nhiều các điền-gia, như trong tỉnh Hà-đông, chỉ cấy những mạ nào do đã chọn hạt giống trước.

Nói cho hết nhẽ trong việc canh-nông, Bản-chức lại nhắc lại các ngài về việc cần phải chăm-nom tu-bổ các rừng. Các ngài cũng biết rằng các công-nghệ của bản-xứ một ngày một tiến-bộ thì các thứ gỗ tiêu-thụ cũng một ngày một tăng lên. Vậy thì các thứ lâm-sản phải lấy cho hợp-thức, và cái việc giồng lại rừng cũng phải làm cho hết sức. Việc này thì công lợi với tư-lợi cũng tương-đang bởi vì rừng là một mối sản-lợi cho tư-gia cũng lại là một mối sản-lợi cho các xã.

Bản-chức đã sức kê ra thành một bản để các ngài xem, bản kê ấy thuật lại những cách-thức của Bản-chức dặn-bảo các quan An-nam, cùng các xã, và học-trò các tràng. Xin các ngài suy nghĩ cho kỹ các nhời của Bản-chức dặn bảo và giảng-dụ cho dân làng tuân theo

Trong những khoản dự-trù mà Chánh-phủ giao cho các ngài xét có mấy khoảng cuối cùng thuộc về công-chánh cũng đã hiểu-xác rằng Nhà nước Bảo-hộ cố-sức mở rộng các công-cuộc về đường kinh-tế cho bản xứ. Năm ngoái Bản-chức đã sức trù-tính các việc nên làm, vậy thì các việc ấy cứ tùy số tiền trù-tiêu thứ-tự mà thi-hành. Phần nhiều những tiền trù-tiêu dùng về việc mở rộng đường sá : hiện bây giờ đường-sá còn ít, hai năm nay, cái tiền chi-tiêu về việc mở đường đã gấp hai mọi năm trước rồi, và còn phải phí-tổn như thế trong mấy năm nữa.

Vả lại các ngài cũng biết rằng về các công-cuộc giữ nước cho dân làm ruộng thì cũng nhờ có tiền của công-chi Đông-Pháp giúp đỡ nhiều ; việc khai sông tỉnh Vĩnh-yên đã hoàn-công mà vừa khánh-thành được mấy tháng nay, bây giờ đã khởi công khai máng nước ở miền Sông Cầu ; các việc công chúc về miền Kẻ sặt hiện đương cho thầu ; còn việc khai thủy đạo cho tỉnh Sơn-tây thì sắp cho các viên kỹ sư đi thăm xét.

Còn nhiều việc khác các ngài đã chú-ý và đã có nhời thỉnh-cầu mấy năm trước, thì Chánh-phủ đã theo ý các ngài, có việc đã thi-hành rồi, có việc còn đương làm. Như việc đúc tiền-đồng, việc chỉnh-đốn lại các lò sát sinh, khai sông Luộc, tăng thêm số nghị-viên bản-xứ ở các phòng Thương-mại và Canh-nông, các ngài lại xin mở nhà cầm đồ trong mấy tỉnh-lỵ, hiện tại Nam-định thành-phố đã có một nhà cầm-đồ, Chánh-phủ lại còn đang trù nghĩ lập một nhà nữa ở Hải-dương.

Ấy là đại-đề công việc của Chánh-phủ đã làm từ kỳ hội-đồng Nghị-viện năm ngoái đến giờ. Các ngài cũng đã có công sáng-nghị về các việc chỉnh-đốn hiện đã thi-hành rồi hay là sắp thi-hành. Bản chức nhắc lại chủ-ý là để cho các ngài biết rằng Chánh-phủ bao-giờ cũng để tâm đến nhời nghị-luận của các ngài, bao-giờ cũng nghĩ đến các ý-kiến của các ngài, mà nếu xét rằng các ý ấy có ích-lợi cho dân thì bao giờ Chánh-phủ cũng thi-hành ngay. Người nào mà thành-thực thì cũng phải biết ý-hướng của Chánh-phủ như thế. Vả lại các ngài đã biết rằng cứ lấy cái lòng công-ích mà nghị-luận thì bao giờ Nhà-nước cũng nghe. Vậy thì các ngài chẳng những phải cứ thật mà trình bày hết lẽ về các vấn-đề Nhà-nước giao cho xét, mà lại phải tỏ-bày với Nhà-nước các điều sở-ước, sở-nguyện của các người đồng-bào nữa.

Thưa các ngài,

Nghị-viện này đã chỉnh-đốn lại rồi, từ khi họp lần đầu cho đến giờ vừa đúng mười năm. Trong cái thời-kỳ ngắn ấy Chánh-phủ đã hợp-ý với các ngài mà xem-xét cùng thi-hành được nhiều điều bổ-ích lắm, nhưng kể lai-lịch về các công cuộc ấy thì khi dài quá, vậy Bản-chức chỉ kể lại những công-cuộc vừa mới thi-hành và quan-trọng nhất, như là việc cải-lương hương-chánh, việc lập sổ chi-thu các xã, việc chỉnh-đốn Nam-án, sau nữa là việc lập sổ hộ-tịch và việc đạc-điền. Các công-cuộc cải lương ấy hoặc đã thi-hành rồi hoặc mới khởi thi hành từ giờ sẽ thành ra một cái toàn-thể liên-lạc với nhau mà đã hơi tiềm-tiệm đủ. Vậy điều-lệ có đủ cả rồi, chỉ còn việc thi-hành cũng là việc khiến cho thói tục quen dùng các lệ ấy. Đó là một việc rất khó-khăn cho Nghị-viện cùng Chánh-phủ. Bây giờ tất là phần của Nghị-viện phải cố-sức giúp việc thi-hành ấy cho được thành-hiệu. Vì rằng trước kia Nghị-viện đã giúp về việc sáng lập các điều-lệ ấy thì việc thi-hành được thành-hiệu thế nào tất cũng do ở cái công của Nghị-viện sau này. Các ngài phải cố-sức giảng-dụ cho các đồng-bào dần-dần biết điều lợi-ích của các lệ ấy để cho ai nấy đều vui lòng mà tuân theo. Việc thành-hiệu ấy là do ở các thanh-vọng của các ngài, cùng các lời hiểu-dụ và cái gương sáng của các ngài. Các ông Nghị-Viên trước đã hiểu rõ chức-vụ của Nghị-viện cho nên việc gì cũng thanh-hảo, nếu các ngài cũng hiểu chức vụ như các ông ấy thì tất các việc muốn thi-hành bây giờ chắc là kết quả hay. Thế thì các ngài há chẳng phải đem cái tài thông minh cái bụng thành-thực mà giúp đỡ Chánh-phủ trong mọi việc cho được công-hiệu như các ông Nghị-viên trước ru ? Khi xưa Diogène tiên-sinh là một nhà hiền-triết Hi-lạp muốn chứng-tỏ về lý-thuyết tự-động thì đứng dậy mà đi-đi lại-lại ; nay Nghị-viện đã làm được nhiều việc mà chứng-tỏ rằng Nghị-viện rất có ích-lợi. Tuy cũng có đôi khi Chánh-phủ cùng Nghị-viện không theo ý-kiến của một vài người sốt-sắng không nghĩ chín, là vì chúng ta không bao giờ bỏ cái đường thực-sự mà đi vào cái đường tư tưởng hư-không; là vì chúng ta không bao giờ bỏ nhãng cái nghĩa sự-thực tức là nhẽ phải thường ; là vì chúng ta chỉ theo cái nhời huấn ngôn của một nhà triết-học La-mã như thế này : « Muốn cai-quản mọi sự thì trước tiên hãy phải phục-tòng cái chính-lý đã » Cũng có kẻ cho rằng Nghị-viện ta làm công việc không được xuất-sắc lắm, tuy vậy mặc lòng, trong các sự-vụ của Nghị-viện việc nào làm cũng chu tất. Ta bước được một bước tiến-bộ dài, dù có chậm nhưng mà chắc-chắn và vững-vàng. Ta vẫn cứ êm-đềm mà cải-lương được nhiều việc, những công-cuộc ấy chắc có ảnh-hưởng sâu-xa về hậu-vận của Việt-Nam.

Quan Thống-sứ đọc xong, Hội-đồng đều vỗ tay, đoạn rồi ông nghị-trưởng Nguyễn-hữu-Thu tức Sen đọc bài diễn-văn đáp lại, xin kỳ mai sẽ đăng.

VIỆC HANOI

Thời-tiết

7 giờ 27 độ
15 giờ 31 độ

Giá bạc. — Kể từ ngày 18 Octobre 1923, giá bạc ở kho Nhà-nước định là 8 fr. 20.

Thị giá quốc trái. — *Ngày 18. Octobre 1923* : 3./. 55, 35. 4./. 1918 60. — 5./. 1915-1916 74. 50. — 5./. 1920 86.65. 6./. 192. 87. 35.

Tin tàu. — Tàu *Hanoi* đến chiều 21 Octobre hồi 15 giời ở Haiphong sẽ chạy đi Pakhoi, Hoihao, Kouang-tchéouwan và Honkong.

Thư từ ở Hanoi sẽ mang xuống Haiphong ngày 21 Octobre chuyến xe lửa 6 giờ 20.

Tin đường sá. — Đường Bần-yên-nhân đi Hưng-yên nay đã đi lại được, trừ ra khi mưa thì chưa đi được.

Quan Toàn-quyền sắp đi Haiphong. — Quan Thống sứ sẽ cùng với quan Toàn-quyền đi ngoạn cảnh vịnh Hạ-long và thăm các nhà máy ở Hongay, Quảng-yên và Cam-pha. Quan công sứ Quảng-yên sẽ đón ngài tại Cam-pha là nơi ngài sẽ đến thăm trước nhất. Khi qua Quảng-yên thì quan Toàn-quyền sẽ tiếp các quan chức và thân hào tại tòa Sứ.

Đấu-xảo Canh-nông — Cuộc đấu-xảo Canh-nông đáng lẽ mở cùng ngày với Hội-chợ thì nay nhất định vào ngày 13 Décembre, và đến chủ nhật 16 Décembre thì cùng giải tán với Hội-chợ.

Các thể lệ đấu xảo thì nay mai sẽ công bố như là mọi năm.

Hội-đồng thành phố. — Đến thứ bảy 20 Octobre hồi 17 giờ 15, hội-đồng thành-phố sẽ họp kỳ bất thường để bàn về những việc sau này :

1o Bầu-cử hai chức phó Đốc-lý
2o Cử các tiểu hội-đồng.

Cần dùng cái bao-khoán (tâcheron) để làm việc sây cầu cống cùng đào sông.

Hỏi tại số nhà 8 đường Gia-long, Hanoi. 3692

Về việc mộ lính. — Có nhiều người ở các tỉnh muốn hỏi thể-lệ về việc ứng tuyển làm binh lính lại cứ viết giấy đến các quan Nguyên-soái ở Hanoi. Vậy tưởng nên nhắc lại rằng phàm các thư từ hỏi về việc ấy thì phải gửi đến quan Ba chánh Sở mộ lính (Capitaine commandant la Section de Recrutement) ở đường Maréchal Joffre, Hanoi, chứ đừng gửi về các quan Nguyên-soái.

Giúp người Nhật-bản. — Theo như nghị-định quan Toàn-quyền ngày 6 Octobre 1923, thì trong sổ dự toán Đông-pháp năm 1923 đã mở ra một chương riêng gọi là « Cứu giúp các nhà bị nạn ở Nhật-bản » như sau này :

Điều thứ nhất :

§ 1. Tiền của phủ Toàn-quyền Đông-dương giúp cho các nhà bị nạn động đất ở Nhật-bản trong tháng chín năm 1923 . . . . 100.000 p.

§ 2. — Tiền mua thuốc, mua các thứ thực-phẩm vân vân lấy ở các số tiền của sổ dự-toán riêng các xứ . . (Sẽ biên sau)

§ 3. — Tiền phí-tổn cho phái-bộ Y-học đi sang Nhật-bản 10.000

Cộng là . . . 110.000 p.

Nước mắm tốt nhất. — Nước mắm nấu vụng hoặc là nước mắm pha có nhiều thứ hại lắm, bởi vậy mà sở vệ-sinh nay cho năng đi khám các nhà xem nước mắm nấu có hợp phép vệ-sinh không.

Các ngài nào muốn được vừa ý, dùng nước mắm ngon mà lại hợp vệ-sinh thì chỉ nên mua thứ nấu tại xưởng Thái-hà-ấp, gọi là nước mắm Vệ-sinh.

Sở Y-chính Bắc-kỳ đã hóa phân thứ nước mắm ấy và đã phê như sau này : Nước mắm rất tốt hợp với thể lệ đã nói trong nghị-định ngày 21 Décembre 1916.

Vậy muốn ăn nước mắm vệ-sinh thì chỉ nên mua ở xưởng Thái-hà-ấp mà thôi. 3701

Sâm, Quế, Thục, Cao

Bán tại hiệu QUẾ-LÂM

số nhà 20, phố Phúc-kiến

Chủ nhân : DƯƠNG-BÁ TRẠC

Hàng thực tốt, giá thực rẻ

Quí khách dùng thử, sẽ biết thực hư.

2095

Tòa Thượng-thẩm. — Sáng hôm nay tòa Thượng-thẩm xử những việc sau này :

Cũng vì cái ghen. — Tên Bùi-văn-Kịch có lấy một người vợ, mà trước kia người anh họ tên Kịch là Hiên đã giạm lấy, nhưng vì có việc ngăn trở cho nên không thành. Từ khi cưới thì cứ thấy vợ thường hay đi lại nhà người anh em họ mà càng ngày lại càng thân mật hơn. Vì thế tên Kịch nghi là đôi bên có tình dan díu với nhau, thường hay sinh sự cãi nhau. Một hôm tên ấy ban ngày cãi nhau với người anh em họ ấy, đến ban đêm lẻn sang nhà lần đến chỗ nằm, thiến ngay dương-vật rồi ù té chạy, song có mấy người nhận được mặt.

Tòa Nam-án tỉnh Nam-định phạt tên Bùi-văn-Kịch 10 năm khổ sai. Tòa Thượng-thẩm y án.

Án mạng. — Làng Vĩnh-ninh, làng Vĩnh-thuận tranh địa-giới với làng Hữu-phương đem dân đinh tuần phiên ra khêu chiến rồi cầm sào gậy, dao mác đánh người làng Hữu-phương phải 11 người bị thương. Trong số 11 người có ba người bị đầy ngã xuống sông rồi chết. Tòa Nam-an tỉnh Sơn-tây phạt tên Đặng-văn-Mạc, Phùng-v-Lương, và Đặng-văn-Ngư mỗi tên 3 năm tù về tội án mạng vì xét ra ba tên ấy đánh đầy ba người xuống sông chết và phạt Bùi-v-Tích 1 năm tù, Bùi-v-Viên tức Chuyên, Trần-văn-Lập, Trần-v-Phương mỗi tên 4 tháng tù, Đoàn-văn-Thuận 3 tháng tù, Đoàn-v-Nguyên, Ng-văn-Luân và Hoàng-v-Thọ mỗi tên 2 tháng tù và bắt những tên phạm ấy liên-đới với nhau bồi 400 đồng cho những nhà khổ chủ. Nhà khổ chủ chống án có xin tòa Thượng-thẩm bắt làng Vĩnh-ninh và làng Vĩnh-thuận phải bồi thường về việc án mạng ấy. Tòa Thượng-thẩm bác cái nhời ấy vì xét làng Hữu-phương đi kiện hai làng kia không có giấy phép của quan cai-trị, tha tội cho tên Trần-văn-Phương, Đoàn-Nguyên vì xét ra oan, y án phạt tù những tên khác và chỉ bắt tên Mạc, tên Lương và tên Ngư mỗi tên phải bồi 100 đồng cho nhà khổ chủ.

(Xem trang thứ ba, cột thứ hai)

Do Võ Phi Hùng Cựu HS Petrus Ký (67-74) tặng Huỳnh Chiếu Đẳng chủ Kho Sách Xưa Quán Ven Đường. (Từ microfilms của Đại học Cornell)

Savon Cadum

Savon tinh anh, như

SAVON CADUM

thì lấy làm hiếu lịch cho vệ-sinh da người.

Vả lại savon nầy tiện lắm, gì người ta đúng nỗ tới cùng, không bỏ chúc nào, mà lại lâu giải bằng hai cục savon thường.

Giá mỗi cục Savon Cadum là Hai quan tiền Langsa.

2 f. 00

Rượu bổ-đào:

TONIQUE TONKINOIS

Có tờ chứng-chỉ ban khen của HOANG-THƯỢNG

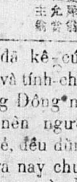
Theo bình tự-nhiên in ra đây, chúc không như có mấy thứ thuốc vẽ những hình lạ, làm trò-cười cho trẻ-con và người có trí khôn thì

Xin xem-xét và so-sánh cho kĩ kẻo nhầm to !!!

Ngày 10 tháng 7 năm, niên-hiệu Khải-định thứ ba, tôi Nội các phụng lời chỉnh phủ rằng :

Chiếu nay đã được phòng của MONTÈS quảng, có chế viên một thứ rượu bổ đề tặng nơi đấu xảo quốc tế, hàng năm ở thường, trước là cho thì gửi các quí được phòng chế-ông để tỏ thành-ý.

Khâm thử.

Rượu nầy đã kê-cứu theo thủy thổ và tính-chất người phương Đông mà chế ra, cho nên người bản-xứ già, trẻ, đều dùng được cả! Xưa nay chưa có ai đã dùng mà chê được! *Giá bán rất rẻ: 2$25 một chai lớn; từ sáu chai giở lên sẽ trừ hoa-hồng, tùy theo nhiều ít.*

Bản-hiệu không cần phải vẽ những hình kì-dị làm lạ mắt thiên-hạ và trò-chơi cho trẻ-con, lại kê những truyện khó tin, người có kiến-thức chẳng ai tin được. Đã vậy, giá bán lại đắt quá, mà vị-tất có được công-hiệu cho tính-chất người bản-xứ.

Bào-chế MONTÈS

54, Phố Tràng-tiền, 54

HANOI

Xin xem tiếp theo ở trang thứ tư tờ báo này.

祥和裕

YU-WO-TSEONG

VENTE EN GROS

48, Rue des Cantonnais, 48

Hanoi (Tonkin)

TÉLÉPHONE N° 266

Bản-hiệu có bán buôn các thứ vóc nhiễu, hàng tàu nhiều lắm, hàng thật tốt, giá thật rẻ

Có bán cả hàng to (Bắc-kỳ, như the, xuyến, lĩnh, lụa, bâng, quế, sản cốt, và hàng Saigon như tinh, the, sản cốt.

Nay mới có dạ các mùi, hàng thâm, mượn đem về cắt mặc rộng khổ. Những hàng này bán buôn từng tấm, chứ không bán lẻ và không có mẫu gửi đi các tỉnh, vì hàng còn nguyên không thể cắt được.

Quí-khách ở gần nên đến bản-hiệu mà mua, còn ở xa thì gửi thư về, bản-hiệu xin gửi mandat remboursement.

Cẩn-bạch

2010 YU-WO-TSEONG

HỘI ĐỒNG-ÍCH

đang giải-tán

LỜI BÁ CÁO

Cùng các nhà có tiền gửi ở Hội Đồng-Í ch:

Ông bà nào có tiền gửi ở Hội Đồng-Ích, là Hội cho vay và giữ ống về giành, hiện đang giải-tán, thời xin đem ngay lại, hay là gửi recommandée nhà giấy-thép ngay lại cho ông E. CHATAIGNEAU, là Giải-Tán-Viên, ở phố Jauréguiberry (Giốc Hàng-Kèn) số nhà 3, Hanoi, những sổ gửi tiền cùng các biên-lai lợi để tiện dự định việc giải tiền.

Khi nhận sổ sẽ có biên lai chứng nhận.

Giải-Tán-Viên

P. Pon. E. CHATAIGNEAU.

3094. Y. M. GRENÉS.

XIN XEM CHO KỸ

Phần nhiều các quí khách xem báo thấy có đăng cáo-bạch của bản-hiệu, đến khi về mua lại mua ở hiệu thuốc khác, sau nhỡ mà làm ra không đổi được, lại viết thư trách bản-hiệu. Vậy gọi có mấy lời kính trình các quí-khách rõ cho và xin các ngài từ rày đã có lòng chiếu-cố đến bản-hiệu thì xin nhận rõ:

« Nhà Bán-thuốc Ed Montès có đồng-hồ ba chuông mà ở ngay giữa phố Tràng-tiền, số nhà 84, Hanoi. »

Nay kính,

Ed. MONTÈS,

54, Rue Paul Bert, Hanoi.

KIM-CƯƠNG XIÊM

Bản-hiệu mới về một ít KIM-CƯƠNG XIÊM để làm mặt-nhẫn và hoa-tai, thật-sáng và nhánh lắm chẳng kém gì kim-cương tây. Qui-khách nên đến chọn mau kẻo hết mất cơ-hội, vì thứ này cũng hiếm, không thường có, đem đi làm quà mấy đám cưới thì rất quí, thật là sang-trọng.

Kỳ tàu này mới sang

Laine complets et pardessus, imperméable cùng các thứ hàng to lụa Tây-Nam rất mới. Giá bán phải chăng.

Xin hỏi : **Hiệu NAM-THỊNH**

Tailleur 5 Rue des Cantonnais Hanoi

Chồng giết vợ. Tên Hoàng-ngọc-Cương, nghề làm ruộng nghi vợ là Thị Độ có phải lòng gian lấy dao đâm chết vợ rồi tìm cách gỡ tội đốt nhà lên chực man khai là vợ chết cháy. Ngờ đâu lửa mới bốc lên, hàng xóm dân đình kéo đến chữa tắt ngay. Đến lúc biết mưu ấy không thành liền lấy dây thắt cổ để tự-tử thì lại có người trông thấy cởi ngay được dây. Tòa Nam-án tỉnh Nam-định phạt tên Hoàng-ngọc-Cương phải tội xử-tử. Tòa Thượng-thẩm giảm tội cho tên ấy xuống 20 năm khổ sai vì tên ấy đã thú hết và trước chưa can án bao giờ. (*Còn nữa*)

Y-khoa bác-sĩ Sarrailhé

5, Phố Thợ-nhuộm. — Giây nói số 395

Xét nghiệm máu mủ, đờm rãi, phân, nước tiểu, bằng kính hiển-vi.

Chữa bệnh ho lao, bệnh giang-mai, bệnh siển.

Bệnh đau dạ dầy, đau ruột.

Bệnh đàn bà.

Nói được tiếng An-nam, không phải dùng thông-ngôn. Thứ ba, thứ năm, thứ bảy khám bệnh từ 4 giờ đến 6 giờ chiều.

Từ 8 giờ sáng chủ nhật, cần ngày nào cũng từ 9 giờ 30 sáng đến 12 giờ trưa, có hạn ngày giờ cho bệnh-nhân đến chữa.

2089

Hội Quảng-thiện khánh-thành Nghĩa-trang. — Đến ngày chủ-nhật, 21 Octobre 1923, tức là 12 tháng chín ta, hội Quảng-thiện làm lễ khánh-thành nghĩa-trang, tại nhà Siêu sinh-đình trong Nghĩa-trang ở địa-hạt làng Mọc.

Lễ làm về buổi chiều, có mời các quan Tây, Nam, các thân-hào thành-phố và hàng tỉnh đến dự lễ và chứng kiến công việc thiện của hội, để mở cửa trang làm phúc.

Nghị-định quan Thống sứ Bắc-kỳ, ngày 11 Juillet 1923 đã duyệt yước lệ về Nghĩa-trang và tang-nghi của hội; lễ khánh-thành xong thời ước-lệ ấy sẽ thi-hành.

Nghĩa-trang ở tại xứ Chiêu-quân, địa phận làng Thượng-đình (Mọc) cách ngã tư Sở hơn một kilomètre, về tay trái con đường Quan-lộ Hanoi Hadong; bản hội đã xin được phép đỗ xe tiện ngay cửa trang để tiện lên xuống.

Bản hội đã có thỉnh thiếp riêng, nay lại xin đăng vào báo-chương để liệt-quý nhớ cho.

Quảng-thiện-hội lại cáo.

TẠI HIỆU MOREAU JEUNE

102, Phố Hàng Trống, Hanoi

Bán giá rẻ vì phải di xa. — Vậy trước khi mua drap noir, drap fantaisie, taupeline noire để may áo ta, và drap marengo để may áo pardessus, thì hãy nên đến xem cửa hàng ấy đã.

3091

Các nhà mua ô- ô nên biết. — Quan Thống sứ Bắc-kỳ vừa thông tư cho các quan cai-trị đầu tỉnh để nhắc lại các nhà mua ô-tô về các thể-lệ trong điều thứ 13 nghị-định ngày 29 Septembre 1923 như sau này :

« Cái ô-tô nào, sau khi đã khai trình cho chạy rồi mà đổi sang chủ khác, thì người chủ mới lại phải khai trình lần nữa và đính theo tờ biên bản khám xe hoặc là cái giấy biên nhận tờ khám xe cũ thành ra không dùng được nữa. Trong tờ khai trình ấy người chủ mới phải nói rõ ràng cái lối xe và sức máy chạy mau nhiều nhất thế nào vẫn y-nguyên như cũ.

Như vậy thì cái số xe vẫn để nguyên như cũ mà không đổi, còn như cho xe chạy thì vẫn phải tuỳ ở việc phát giấy biên-lai của cái tờ khai trình ».

Vậy các chủ ô-tô mua lại, ông nào chưa khai trình thì nên theo như điều trên ấy mà khai tại phủ Thống-sứ ngay.

Bốn tên hung tợn. — Ngày hôm qua ở Haiphong mới giải lên Hanoi bốn tên tù, để đến kỳ Đại-hình sau, này sẽ xử nghị. Hỏi ra thì bốn tên ấy khi ở Quảng-châu-loan lấy búa làm thịt bò đánh chết người lính gác ở trong nhà tê-sinh, trong khi người lính gác giải chúng đi làm, gặp mưa ở giữa đường mà vào ẩn ở đó. Việc ấy bản-báo đã đăng ở một số báo trước.

Phòng khám bệnh

của quan Thầy Thuốc tây

Phố hàng Điếu nhà hỏa (Rue des Pipes) số nhà 9, ở Hanoi.

Ngày nào cũng khám bệnh từ 10 giờ sáng đến 12 giờ trưa, trừ chủ nhật và ngày lễ.

Phòng nuôi người bệnh, rất sạch sẽ. Chữa các bệnh người lớn và trẻ con.

3062

Giúp các nhà bị lụt. — Bản-báo vừa tiếp được của các cậu học-sinh trường « Minh-Đức » tại Haiphong gửi quyên các nhà bị lụt một số bạc là. . . . . 7 $ 00

Cộng số bạc bản-báo đã nhận được trước. . . 393 . 60

Tổng cộng là: 400 . 60

Hội-đồng cứu-trợ các các miền bị lụt mới nhận được số quyên như sau này :

Hội Trí-trí 4 số số 497, 498, 499 và 500 quyển được như sau này : Cours Supérieur A 6 p. 52 ; Cours supérieur B 5 p. 20 ; Cours moyen A 5 p. 30 ; Cours moyen B 4 p. 50 ; Cours élémentaire A 3 p 15 : Cours élémentaire B 4 p. 25 ; Cours préparatoire A 2 p 7. : Cours préparatoire B 3 p 65 ; Cours du soir 4 p 75. Cộng là 40 đồng.

Số số 323 của hiệu Quảng-Hưng-Long :

MM. Ng-ngọc-Trung 11 phố Tuberculeux 3 p. Ng-văn-Vinh 31 phố hàng Bát 2 p, và hai người nữa 6 p. 6 ; cộng là 6 p. 60. Hội Quảng-lạc quyên một buổi hát được là 160 p. Hội Trí-hóa quyên một buổi hát được là 193 p. 8 .

Hội-đồng lại nhắc lại để các nhà từ thiện biết cho rằng : Việc nay là việc làm phúc để cứu giúp bạn đồng bang trong khi nước lửa, thì ta nên ra tâm cổ-động thêm, chớ đừng vì những kẻ lấy lòng tư-lợi gièm pha mà sinh lòng trễ nải thì cái gương chung loại tương lai mới mong có ngày sáng sủa được. Vậy ngài nào có nhận số quyên thì xin hết lòng hết sức mau mau phá khuyên cho thành quả phúc ngay đi, mấy vạn sinh linh khốn khổ cơ hàn kia đương trông mong, như cá mong nước, như chim tìm cây, ta không nên hờ hững mà bỏ quên cho đành dạ.

Hội-đồng trị-sự lại cáo

BẢN HẠ GIÁ

Giá bán lẻ tại Hà-nội

Thuốc STIC « PARFAITES » mỗi gói. 0p.08

Thuốc STIC « HAVANE » mỗi gói. . . . . 0 . 10

Thuốc STIC « ANGLAISES » (Thanh-hương) bọc vào hộp hàn kín, mỗi hộp hai mươi điếu. . . . . 0 . 20

3697

Nạn ô-tô. — Sáng hôm qua, ở con đường Hanoi Nam-định, cái xe ô-tô của quan chánh Công-sứ Thanh-hóa đi khỏi địa-phận huyện Phú xuyên, thì đè phải một người đàn bà trạc ngót 70 tuổi, hành-khất ở dọc đường; cả, vai và hai ống chân bị sây-sát nhiều nơi. Quan Công-sứ thấy thế vội-vàng bắt sốp-phơ dừng ngay xe lại rồi vực người đàn bà già lên xe và hỏi rằng muốn đi nhà thương Hanoi hay Phủ-lý, thì người đàn bà nầy xin về chữa ở Phủ-lý. Ngài có dền cho 5 đồng bạc, đến ga Đồ xá thì ngài lấy cho cái vé về Phủ-lý.

Những vết thương xem ra nặng lắm, cũng khó lòng mà sống được.

Xe bò dụng xe tay. Sáng hôm qua vào hồi tám giờ sáng, một cái xe bò chở gạo dụng phải cái xe nhà cáo-su của một ông phán ở phố hàng Bông. Cái xe nhà chỉ hỏng mất một bên vành bánh, gẫy mất tí tai-hoa và long mất cái đanh ốc lớn.

Nguyên xe nhà đỗ trước cửa thì có cái xe gạo ở đâu đi đến, vì muốn tránh và đi trước xe-điện nên cứ kéo bừa đi. Chẳng may hai bánh xe của cái nọ chẳng vào cái kia, cho nên cái xe nhà không đi được đỗ lộn đi, may không việc gì đến người cả. Đòi bên đòi co nhau một lúc rồi cảnh-sát gác phố lấy dẫn cả đôi bên vào bóp hàng Trống.

T. V. L. lại cáo.

VIỆC BẮC-KỲ

HAIPHONG

Việc trợ quyên các miền bị lụt. — M. Tô-văn-Lượng, tòng sự tại sở Thương-chính, xưa nay vẫn sẵn lòng nghĩa-cử về các việc phúc-đức, lần nào ông đi bộ hào cổ-động cũng được kết-quả đáng khen cả.

Về việc trợ quyên các miền bị lụt ở Haiphong ta có lẽ ông đóng-đá trước nhất, thoạt tiên ông còn được phép quan chánh sở Thương-chính đi quyên các nhà ban đồng-sự; sau quan Đốc-lý thấy ông trước đã đi quyên nên đến khi phủ Thống-sứ gửi các sổ quyên xuống thì ngài giao ngay cho ông ba quyển, số 196, 197, và 198, để được rộng quyên ra cả thành phố. Thế mà chỉ non một tháng trời ba quyển sổ quyên của ông Lượng đi quyên đã kín hết giấy, tính đến ngày 5 Octobre trước là ngày đem nộp tiền và sổ lên tòa Đốc-lý vừa được một ngàn một trăm năm mươi đồng bốn hào « 1150 p. 40 »

Quan Đốc-lý rất lấy làm bằng lòng và khen ngợi ông hai ba lần, thực xứng đáng và còn bằng mấy mề-đay bay kim-khánh mà phần nhiều người khác thường mo-màng, chỉ mong những việc nghĩa-cử như thế để cầu canh. Vậy kỳ-giả cũng xin nối lời quan Đốc-lý khen ông. Đ.

NAM-ĐỊNH

Ai tin. — Bản quán được tin rằng M. Phạm-đình-Bảng, nguyên Tri-huyện Tiên-lãng (Kiến-an) ta thế ngày hôm qua hồi 8 giờ tại quí-xá phố Hàng-Đồng số nhà 38. Đến ngày mồng 9 tháng 9-ta nay tức là ngày 18 tháng 10 tây hồi 8 giờ thì rước linh cữu an táng tại Nghĩa địa bản tỉnh.

Bản quán có lời viếng quan Huyện và chia buồn với quí-quyến.

QUẢNG-YÊN

Sự rủi-ro. — Tên thợ mộc Phạm-văn-Mai làm ở trên một cái ống khói cao đến 24 thước tây của nhà đúc tỉnh Quảng-yên, bị một cái dòng nhà rơi vào lưng. Hai bên thân thịt gẫy và nứa mình trên liệt đi, đã đem vào nhà thương để chữa, nhưng mà bị thương nặng lắm, có lẽ không sống được.

PHỦ-LÝ

Lưỡng - tương hoán-cải. — Nghe tin ông Bùi-Đống, tri huyện Ý-yên, Nam-định, sẽ đổi về huyện Duy-tiên thay cho ông Phạm-huy-Toại, đổi đi Ý-yên. Ông Bùi-Đống vốn quê ở tỉnh nhà, thì thật là sung sướng lắm.

Nạn ô-tô. Chuyến xe lửa 12 giờ 30 trưa hôm thứ tư 17 Octobre khi xe lửa đến ga Phủ-lý thì sở xe-lửa có báo cho sở Cảm rằng trên xe-lửa có một người đàn bà bị thương. Sở cảm liền cho khiêng vào nhà-thương bước thuốc, hỏi ra thì người đàn bà ấy bị một cái xe ô-tô trên có một người Tây ngồi đè phải ở gần ga Đồ-xá, xem ra vết thương cũng khá nặng.

HỮU-THANH TẠP-CHÍ

MỚI CHỈNH-ĐỐN LẠI

Kính-cáo các bạn đọc báo HỮU-THANH biết rằng : Nay tôi mới đứng chủ-nhiệm HỮU-THANH tạp-chí đã hết sức chỉnh-đốn lại rồi. Đến ngày 1er Novembre này ra số đầu.

Tòa-soạn đổi mới, có những nhà có danh-vọng và lịch-thiệp giúp việc. Xin các ngài sẵn lòng phù-trì, bổ-thực, mua tạp-chí, đăng quảng-cáo cho, tôi lấy làm hân-cảm vô cùng.

Tòa-soạn ở số 59, phố hàng Gai, Hanoi.

HỮU-THANH tạp-chí chủ-nhiệm

3099 Ng-duy-Nhe kính-cáo

SÁN-NHIÊN-ĐÀI

Tối thứ năm 18 Octobre 1923

HỒNG - NHẬT MỘNG

Cảm tình nho lại vì nho
Ngờ đâu giấc mộng mà so chuyện đời.
Rồng mây cá nước gặp thời.
Ngẫm ra mới biết thợ trời đầy dạn.

Tối thứ sáu 19 Octobre 1923

Diễn bài tích

Một tích chèo cổ — Một tích tuồng pho

Tích thứ nhất :

VƯƠNG THỊ MẠI THÂN

Tích thứ hai

TRƯƠNG PHI GIẠ

CHIẾN MÃ-SIÊU

Toàn đào kép trẻ-con diễn rất khéo.

PHÒNG - THĂM - BỆNH

CỦA QUAN

Y-khoa Bác-sĩ **MAURICE LOUBET**

Thương thọ độ nửa đẳng Bắc-đẩu bội-tinh.

Nguyên chuyên về ngoại-khoa tại bệnh viện Tenia, Fez, Rabat, Casablanca Port-Said Al-cập Huế.

Ngoại khoa, hộ-sinh, chữa mắt và các thứ bệnh lậu bệnh giang mai

Giờ khám bệnh : Buổi sáng 7 giờ đến 9 giờ — chiều 14 — đến 17 —

KHÁM BỆNH : Giá 3 đồng một lần

XIN GIẤY LÀM-CHỨNG : Giá 1 $ 50

Phòng thăm bệnh tại ĐƯỜNG GIA-LONG, 32, GIÂY NÓI SỐ 236

3018.

GIÁ BẠC CAO!!

Bản-hiệu vừa nhận được các thứ đồng hồ bỏ túi, đeo tay bằng vàng; bọc vàng; kền, vân vân và các thứ đồng hồ treo, ở Pháp mới sang.

Nay nhân dịp giá bạc cao nên những thứ đồng hồ đó đều bán hạ-giá cả. Hàng tốt giá rẻ, bảo-hành lâu-năm, xin các Quý-khách chiếu-cố sớm cho, kẻo lỡ dịp tốt.

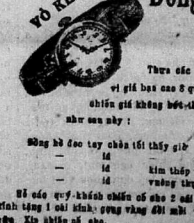
KÍNH-BẠCH

LY-SENG-BAO

42, Phố Hàng Bồ, Hanoi.

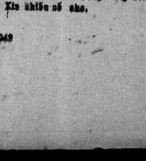
Các ông chủ-nhà, các ông thầu-khoán và các ông buôn-bán !

Các ông nên xem cả các hạng sơn, chỉ có thứ nầy là tốt hơn cả, bền hơn cả ; vì thứ sơn STANDARD nầy là thật sơn tây của những tay *chuyên-môn người Đại-pháp* chế ra.

Nên hỏi giá ở « *Société Française des Couleurs et Peintures Métalliques* **STANDARD** », **Jullien & Fortin**, số 8, đường Gia-Long, Hanoi. 2063

Đồng-hồ đeo tay hạ giá

Mỗi cái 1 $ 00

Thưa các quí-khách, những đồng-hồ đeo tay của bản-hiệu vì giá bạn cao 8 quan nên chẳng lời xin bớt giá mỗi cái 1 $ 00, nếu chiếu giá không bớt-thời xin biếu cái khăn giọng vàng có hộp xin xem như sau nầy :

		giá trước	nay
Đồng hồ đeo tay chân tối thấy giờ	có kim ly	8 $ 40	4 $ 40
— id	—	6 00	3 50
— id	kim thép và kim vàng.	4 50	3 50
— id	vuông thợ xinh	5 50	4 50

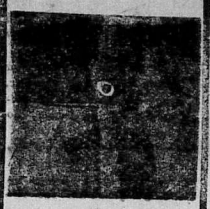
Bổ các quí-khách chiếu cố cho 2 cái mà không bớt giá, chiếu giá trước thời xin kính tặng 1 cái kính, gương vàng đôi mài và 1 cái hộp kính aluminium và cả tiền nước nữa. Xin khiến sổ cho.

TONG-YUNE-TAI

49, Phố hàng Ngang, HANOI

2049

CẢ ĐÊM KHÔNG NGỦ ĐƯỢC!

. . . . . Khổ quá!

Vậy muốn ngủ ngon dấc có gì là khó đâu. Cứ uống thuốc SIROP FOLLET thì cả đêm ngủ yên và dễ chịu ngay.

Dùng thuốc SIROP FOLLET, thì ngủ yên đắc ngay, và yên ổn để dịu được lắm. Uống thuốc được mấy phút đồng hồ thì đau đớn bớt rồi đến đâu cũng thấy dễ chịu ngay.

Đau gân, đau xương, đau thận, đau gan, đứt đội đến đâu, dùng thuốc SIROP FOLLET cũng trừ được một cách thần diệu. Dùng thuốc ấy thì đau gân ở đâu cũng trị được một cách rất chóng. Hoặc đau ở đầu, ở răng, ở xương sườn, v v. cũng vậy.

Thuốc SIROP FOLLET trị bệnh ho cũng diệu lắm dẫu ho đến thế nào cũng vậy. Thế cho nên người ta thường dùng để trị bệnh ho con.

Người lớn có thể cũng được 3 thìa xốp một ngày không có điều gì ngại cả. Con trẻ thì nửa 3 thìa cà-phê.

Các hàng báo-chế đều có bán.

Chính điểm : Maison FRÈRE, 19, Rue Jacob, Paris.

QUINQUINA CUSSAC

BỔ SỨC — KHỎE NGƯỜI

Chế bằng rượu vang tốt. Rượu ấy làm cho ngon cơm, và cái vị nó rất ngon.

Rượu ấy khỏe và bổ làm cho người mới đau khỏi được phục-sức, trị được bệnh huyết-suy, bệnh sốt rét cùng bệnh mệt nhọc.

Ai muốn giữ gìn sức khỏe nên dùng rượu này.

Hiệu GUIONEAUD FRÈRES

HANOI — HAIPHONG

Đứng làm đại biểu bán rượu ấy cho khắp cả hạt Đông-pháp

LỆ MUA BÁO

Xin nhắc lại để các ngài chuyết báo biết rằng : tiền mua báo thì phải trả trước. Vậy các hiệt quí ông nào mua thì gửi tiền cho hỏ không có tiền gửi theo giấy mua thì bản-quán không trả lời. — Mua báo thì tính từ rằm hoặc mồng một tháng tây trở đi cho gọn.

Nhà Bán-đồ « TÂM-TÂM » Hà-nội, ở phố hàng Trống. Chủ-nhật, thứ năm nào cũng có bán từ tám giờ sáng.

Hàng tốt giá rẻ

Hàng-dáo hiệu LƯƠNG-THÔNG-HING.
Hai mươi năm lẻ, tiếng từng gần xa.
Đồ vàng, đồ bạc, đồ ngà,
Kim cương bảo thạch cùng là chân-châu,
Của sang vật lạ thiếu đâu,
Kiểu làm lại sẵn thợ Tàu thợ Nam.
Hồng-kông thêm thợ Tây sang,
Thợ làm cẩn thận giá hàng phải chăng,

LƯƠNG-THÔNG-HING.
Bijoutier,
41, Rue de la Soie, 41
HANOI

NẾU thấy ai mắc bệnh xuyễn, bệnh hen thì nên bảo người ta dùng thuốc bằng bột, bằng điếu văn (REMÈDE D'ABYSSINIE EXIBARD en POUDRE, CIGARETTES)

Thuốc này hiện các lương-y ai cũng lấy làm hiệu nghiệm. Mỗi năm chữa được đến hàng nghìn người khỏi bệnh.

Có bán tại: H. FERRÉ & Cie, 28, Rue Richelieu, Paris, và tất cả các hàng Bào-chế.

Gởi bán tại { BLANC, Hanoi / MONTÈS, Hanoi

RƯỢU PIPPERMINT

ĐỜI CHO ĐƯỢC HIỆU

GET!

Rượu này uống mát khan tiếng và tiệu. Làm bằng đường tin anh.

BÀ CHÚA NHỮNG CRÈMES BẠT-HÀ.

Pha lộn với nước, rượu Bạt-hà Pippermint uống lấy làm mát mẻ lắm. Hãng cất ra từ năm 1796 ông GET FRÈRES ở thành REVEL (Tỉnh Haute-Garonne)

Kính cáo các nhà mắc phải bệnh trĩ

Tôi mắc bệnh trĩ, thuốc thang mãi không khỏi sau nhờ M. TCHUONG-QUAY-LAM, ở hàng Đường, số nhà 26, Hanoi, chữa cho, trong vòng ba tuần lễ thì khỏi hẳn.

Trong khi chữa không đau đớn gì và tôi vẫn làm lụng như thường.

Vậy có mấy lời cảm-tạ lương y và giới-thiệu lương-y cùng các nhà mắc phải bệnh ấy.

HOÀNG-TIỆM-HỒNG
16 bis 3, Rue de la Citadelle, Hanoi

Dùng thuốc phải cẩn-thận mới được!

Rượu bổ-đào : TONIQUE TONKINOIS

Đã mười mấy năm nay Bản-hiệu giao-thiệp với người bản-xứ đã nhiều lắm, và đã được lòng quí-khách tín-cẩn là bởi sự thực-thà ngay-thẳng. Tưởng nay cũng nên nhắc lại để các ngài so-sánh và xuy-xét thì sẽ biết rõ hơn sự thực-thà của Bản-hiệu. Thứ rượu bổ-đào của Bản-hiệu, người bản-xứ đều biết tiếng là một vị thuốc rất rẻ tiền và rất quí để trị các chứng bệnh như : kém ăn-ngủ, mỏi-mệt, còm-yếu, hay người ốm mới khỏe, người già-yếu sức lực kém có thể khỏe lại như khi trẻ, con nít từ 10 tuổi sẽ được mau lớn! Vì thế thứ rượu này đã được vô-số tờ chứng-chỉ là công-hiệu.

Giá bán 2$25 một chai lớn, từ sáu chai trở lên sẽ trừ hoa-hồng.

Hiệu Bào chế MONTÈS, 54, phố Tràng-tiền, Hanoi.

Hỡi các ông mắc phải bệnh tinh (lậu và giang-mai) khuyên các ông chớ dùng thuốc nhảm, tốn tiền mà bệnh càng thêm nặng. Các ông nên mua thuốc ở Hiệu TỪ-NGỌC-LIÊN, số nhà 46, phố Principale, tỉnh Bắp-cầu, là một nhà chuyên-trị, bán thuốc bệnh tinh đã có tiếng, không ngày nào là không tiếp được giấy ngợi khen ở các nơi gởi lại. Cả cước độ hơn một đồng một lọ!

2883

LÒ RƯỢU HOMMEL

Vô-danh công-ty, vốn có 1.650.000 quan tiền tây
Tổng-cục số 110, Phố hàng Trống Hanoi

Rượu bia thượng hạng theo cách vệ-sinh

Cả tháng ngâm nước để tận
Đóng chai lớn
Đóng chai nhỏ

ĐẠI-BIỂU :
Ở tỉnh Haiphong là ông Denis Frères
Ở tỉnh Yennan là ông Heck-Guine-Seng

RƯỢU BIA HOMMEL

Hạng rất ngon và giá hạ hơn cả
Ai muốn đặt hàng thì cứ gửi thơ đến Lò rượu Hommel, Vô-danh công-ty ở Hanoi, phố hàng Trống, số 110.

3066

NƯỚC HOA THƠM

Tô Ba

PACHOD Frères & Cie LYON

LAXO SODYL

Một thứ hạt gấp chất muối của loài quả thì xúi bọt lên.
Lá thứ thuốc nhuận tràng rất tốt,
Thứ thuốc tẩy rất dễ dùng.
Trừ bệnh táo cùng các chứng khác vì bệnh táo sinh ra một cách rất chóng, như nhức đầu, đau gan, đau vị, đau ruột, bệnh trĩ, đau đầu ruột, bệnh trẻ, nhọt lở, vân vân.
Thứ thuốc này hiệu nhất, rẻ nhất.

Giá tiền : 1$25 một lọ 10 hay 15 liều

Về phần Đông-pháp có gởi bán tại :

Hiệu Bào chế E. CHASSAGNE

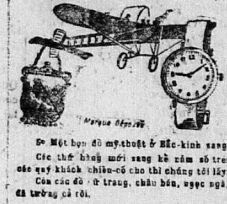
39, phố Paul-Bert, Hanoi

華 PAO-VA 實

28, Phố Hàng Bồ, Hanoi

Chúng tôi kính-trình các quý khách biết rằng nay chúng tôi mới có sang : 1° Một bọn đồ ngà rất tốt như là quả cầu chạm rồng, vàng, điếu hút thuốc lá, dâu, vân vân.

2° Một bọn nhiều kính đủ các thứ mặt, mặt đen, mặt trắng, mặt vàng, mặt mài lá cây, vân vân. Lại có cả nhiều kính pour jumelles vàng tây, cong học vàng, cong đồi mồi, vân vân; quí khách đến hạ mã đeo những nhiều kính này thì hợp phép vệ sinh lắm lắm.

3° Một bọn đồng-hồ quả-quít đeo tay, đồng-hồ bọc chuông, đồng-hồ báo thức, đồng-hồ châm-cảm, vân vân.

4° Một bọn chiên nữ, đồ cổ, lọ sứ, bát sứ, hồ sứ đủ thập-tiên hay là bảy cảnh cũng được và tứ bình, vân vân.

5° Một bọn đồ mỹ-thuật ở Bắc-kinh sang.

Các thứ hàng mới sang kể sao cho xiết trên này chúng tôi xin bán hạ giá, mong cậy các quý khách chiếu-cố cho thì chúng tôi lấy làm cảm ơn lắm lắm.

Còn các đồ tơ trang, châu báu, ngọc ngà, vàng thì không kể, chắc các quí-khách cũng đã tường cả rồi.

Cẩn-cáo
HIỆU PAO-VA
Phố Hàng Bồ, số nhà 28, Hanoi.

2837

Số 60

NGỌC-KIỀU-LÊ

(Chuyện một người nữ-sĩ có tài nhà ngọc phun châu, lại giữ được giá trong tuyết sạch, đáng làm gương cho bọn quần-thoa. Xem chuyện này thì đủ biết rằng các bậc danh-nhân ở trên thế-giới từ xưa đến nay, đều bồi cái tinh-anh trong trời đất chung đúc mà nên, thợ Tạo há có phân biệt nam-giới và nữ giới.)

NGUYỄN-ĐỖ-MỤC dịch thuật

Ông cụ già nói :

— Thế ra tiên-sinh nguyên họ *Tô* ! Từ đây tiến Kinh, đi độ 8, 9 ngày nữa, tiền lộ-phí cũng chẳng bao nhiêu, nhưng chỉ hiềm sắm-sửa các đồ hành-lý và tiền tiêu-dùng trong khi ở chốn Kinh-thành là tốn-phí nhiều mà thôi.

Tô-hữu-bạch nói :

— Bây giờ không dám cầu nhiều, chỉ cần đủ tiền lộ-phí và mua mấy thứ hành-lý, được hơn chục bạc là xong. Còn thi khi nào tới Kinh, lại sẽ lo tính.

Chủ quán nói :

— Tôi chịu cái ơn to của *Tô* tiên-sinh, số bạc ấy thế nào tôi cũng phải chu-biện. Ngặt vì trong nhà túng-bấn, không thể có ngay, nếu *Trương* lão (tức là ông cụ già ở đối cửa) làm ơn vay giúp, để tôi đưa hẳn tiên-sinh thì lời-lãi hết bao nhiêu, sau này tôi xin nộp dần cho đủ, không dám để thiếu.

Trương lão nói :

— Tôi trông *Tô* tiên-sinh hình-dung tuấn-nhã, đức-hạnh khác thường. Vả tiên-sinh lại là người *Giang-nam* thì tất văn-tài cũng phải cao-diệu. Nếu tiên-sinh sở-trường về nghề thi-phú thì bày giờ sẽ có một cách.

Tô-hữu-bạch nói :

— Văn tài tôi dẫu không cao-diệu, nhưng về nghề thi-phú, vẫn thường hay làm. Nếu có ai dùng, tôi xin tất-lực.

Trương lão nói :

— Nếu vậy thì hay lắm ! tội cố người xá-thân họ *Lý*, nguyên là một ông chủ nhà giàu. Mới đây được chức Trung-thư, hay giao-kết với đám ấm-hoạn. Ngày trước quan ấn mới đến đây, rất trọng-đãi xá-thân, xá-thân đưa lễ rất hậu, nhưng quan Ấn là người thanh-liêm, nhất định không nhận. Xá-thân muốn tỏ chút tình, định làm chiếc cẩm-bình lễ ngài, đã nhờ một tay danh-họa vẽ 4 bức cảnh, nay còn muốn tìm một tay danh-sĩ soạn 4 bài thơ, để đề vào phía sau 4 bức cảnh ấy, cộng thành 8 bức. Nếu *Tô* tiên-sinh có cao-tài làm được thì tiền lộ-phí thật dễ như không.

Tô-hữu-bạch nói :

— Việc làm thơ thì không ngại, nhưng qui-huyện đây vốn là một nơi văn-vật, thiếu chi những bậc tài-cao học rộng, hà-tất còn phải đợi đến tôi làm.

Trương lão nói :

— Chẳng nói giấu chi tiên-sinh. Bắt *Sơn-đông* tôi đây, người đi học dẫu nhiều, nhưng chỉ chăm-chăm về lối văn cử-nghiệp, còn thi-từ ca-phú, ít kẻ biết làm. Chỉ có một ông cử-nhân họ *Tiền* làm được thì ông ta lại hay kênh-kiệu, xin cũng khó lòng. Hôi đầu năm, xá-thân đã nhờ ông ta soạn một bài thọ-văn để mừng quan huyện. Ba lần đặt tiệc mời ông ta, lại tặng ông ta hơn hai chục bạc, thế mà ông ta vẫn chưa lấy làm mãn-nguyện, thỉnh-thoảng lại còn vay món nọ giật món kia. Hôm trước vì 4 bài thơ ấy, xá-thân lại đến cầu ông ta, ông ta nói lúc nào cao-hứng, sẽ xin soạn giúp, xá-thân ngày nào cũng sửa rượu chờ đợi mà không thấy ông ta đến. Nếu *Tô* tiên-sinh làm được thì xá-thân đỡ được bao nhiêu sự bực mình.

Tô-hữu-bạch nói :

— Nếu vậy thì tôi xin soạn giúp, nhưng tôi có việc gấp lắm, cho tôi soạn ngay để tôi còn đi. Bây giờ tôi xin theo ông đến nhà ông ấy.

Trương lão cười mà bảo rằng :

— Hôm trước một bài thọ-văn, *Tiền* cử-nhân làm đến hơn nửa tháng mới xong, bây giờ 4 bài thơ đề, chẳng lẽ lại làm để được như thế. Nếu *Tô* tiên-sinh tài cao học rộng, khi làm xong được, xá-thân xin tặng-tổng tử-tế, không dám chậm-trễ chút nào.

Tô-hữu-bạch nói :

— Xin ông hãy nói giúp xem sao.

Trương lão nói :

— Nếu vậy, thì tiên-sinh cùng đi với tôi.

Tô-hữu-bạch hỏi :

— Nhà xa hay gần ?

Chủ quán nói :

— Không xa bao nhiêu, nhà ông họ *Lý* ở liền nhà với quan phó-sứ họ *Lư* tại phía đông huyện vậy.

Tô-hữu-bạch nói :

— Nếu không xa thì để tôi xin đi ngay. Có chiếc ngựa nào, nhờ chủ-quán thuê giúp một chiếc.

Chủ quán nói :

— Vâng ! xin được !

Tô-hữu-bạch theo *Trương* lão đến nhà *Lý* trung-thư, có cả *Tiểu-hi* cũng đi hầu. Khi đến cửa ngoài, *Trương* lão nói :

— Tiên-sinh hãy đợi đây một chút, để tôi vào trước nói với xá-thân, rồi xá-thân sẽ ra đón.

Tô-hữu-bạch nói :

— Vâng ! tôi xin đợi đây !

Tô-hữu-bạch đứng ở trước cửa ngắm-nhìn thì thấy một dãy hai tòa nhà liền nhau ; tòa nhà cách tường bên kia có cảm một lá cờ đã hơi cũ-cũ. Trước cửa có chiếc biển hoành đề hai chữ « *Phong-hiên* », nét chữ đã hơi long lở. Nhà ấy quả-nhiên là một nhà khoa-giáp, nhưng trông có vẻ lãnh-đạm. Còn nhà này dẫu không cảm cờ, nhưng trên biển có 3 chữ « *Trung-hân-đệ* », trông rất tề-chỉnh, rõ ra một nhà đại-hương-hoạn.

Tô-hữu-bạch còn đang xem ngắm thì bỗng thấy có người nhà chạy ra, nói :

— Chủ-nhân tôi xin mời tiên-sinh vào trong nhà khách.

Tô-hữu-bạch bước vào đến thềm, đã thấy *Lý* trung-thư đứng đón. *Tô-hữu-bạch* ngẩng nhìn, thấy *Lý* trung-thư bộ mặt bánh-bao, tiếng giấy lẹp-kẹp, trạc độ 50 tuổi, trông rõ ra một người trọc-phú mà mới học lối quan-dạng vậy.

Lý trung-thư cúi chào *Tô-hữu-bạch* rồi mới vào ghế ngồi. *Lý* trung-thư nói :

Vừa rồi, xá-thân nói chuyện với tôi, rất khen ngợi tiên-sinh là bậc tài cao học rộng. Nay tôi chưa kịp đến bái-yết, đã được tiên-sinh hạ-cố tới đây, thật lấy làm hân-hạnh.

Tô-hữu-bạch nói :

— Tôi đến thế này cũng lấy làm đường-đột, chỉ vì đi đường bị cướp, còn quanh quẩn ở đây ; may gặp lệnh-thân thuật chuyện cho biết cái đức-vọng của tiên-sinh, lại nghe nói tiên-sinh đang cần dùng mấy bài thơ-văn. Lệnh-thân có lòng yêu, tiến-cử đến tôi để thay việc bút-mực, tôi rất cảm tạ cái cao nghĩa ấy, cho nên không hiềm đường-đột mà đến bái yết tiên-sinh.

Lý trung-thư nói :

— Từ khi quan Ấn mới tới đây, ngài đối với tôi, có lòng biệt-đãi. Tôi định làm chiếc cẩm-bình mừng ngài, đã nhờ một tay danh-họa vẽ 4 bức cảnh, nay lại muốn để 4 bài thơ để ca-tụng ngài, cộng thành 8 bức. Ngặt vì tôi bận nhiều việc quá, không lúc nào soạn được, muốn nhờ tiên-sinh soạn giúp, chỉ vì tôi mới được biết tiên-sinh này là một, chẳng hay tiên-sinh có chịu phiền mà giúp cho chăng ?

(Còn nữa)

Le Gérant : NGUYỄN-VĂN-LUẬN

Do Võ Phi Hùng Cựu HS Petrus Ký (67-74) tặng Huỳnh Chiếu Đẳng chủ Kho Sách Xưa Quán Ven Đường. (Từ microfilms của Đại học Cornell)